

UDK/UDs 021.64 Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH

Iskustva Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine u izgradnji fonda i mogućnosti bibliotečke razmjene na međunarodnoj razini

Meliha Pirija

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (NUBBiH) je prepoznatljiva institucija kulture od značaja za BiH koja već 60 godina u kontinuitetu predstavlja središnju instituciju u oblasti bibliotekarstva u našoj državi.

Glavni zadatak NUNBiH je prije svega očuvanje dokumentarnog naslijeđa BiH i pružanje različitih bibliotečkih servisa svojim korisnicima.

Kada danas govorimo o fondovima Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, govorimo o rekonstrukciji uništenih zbirki u agresiji na Bosnu i Hercegovinu (1992-1995) i o nabavci novije publikovane bibliotečke građe iz Bosne i Hercegovine i svijeta.

Proces izgradnje njenih zbirki će još dugo trajati, praćen svim očekivanim teškoćama od pronalazjenja originalnih izdanja, koja je sve teže nabaviti, do popunjavanja fondova raznovrsnom tekućom produkcijom. Zahvaljujući naporima uposlenika, UNESs O-a, Svjetske banke i kolega iz svijeta, Nacionalna i univerzitetska biblioteka

Bosne i Hercegovine je uspjela, u periodu od 1992. do 2006. godine, obnoviti dio svojih spaljenih fondova. Obnova uništenih bibliotečkih fondova je tretirana kao prioritetan i poseban vid zaštite dokumentarnog kulturnog naslijeđa i treba da bude permanentan zadatak, kako NUBBiH, tako i cjelokupnog bosanskohercegovačkog društva.

Obnova i izgradnja fondova je planski razrađena i strateški osmišljena, još u ratnim uslovima.

U obnovi NUBBiH posebno mjesto pripada obnova nacionalne zbirke **BOSNIACE** koja nije moguća bez većeg učešća kako institucija tako i pojedinaca u istraživanju domaćih i stranih izvora.

Na osnovu preporuka UNESs O-a Bosniaca obuhvata slijedeću vrstu građe:

- rukopisna, tiskana, ili na drugi način umnožena djela svih autora koji su rođeni na području RBiH, bez obzira gdje su živjeli, kojim jezikom pisali, i gdje su svoja djela tiskali i publikovali od početka pismenosti do danas;

- djela onih autora koji nisu rođeni na području BiH, ali su ovdje živjeli i pisali doprinjevši kulturnom razvoju ove zemlje;
- djela anonimnih autora za koja je utvrđeno da su porijeklom iz BiH;
- djela tiskana ili izdana ili prepisana na području BiH, bez obzira na autora i jezik kojim su pisana;
- djela bosanskohercegovačkih institucija, ustanova i organizacija, bez obzira gdje su tiskana, izdavana i kojim su jezikom pisana;
- bibliotečka neknjižna građa (zvučni zapisi, audiovizuelna građa, grafičke mape, plakati, geografske karte etc.)

Hronološki raspored ove građe trebao bi biti razmatran u slijedećem vremenskim intervalima:

- za period do 1866. godine,
- za period od 1866. do 1878. godine
- za period od 1878. do 1918. godine
- za period od 1918. do 1945. godine
- za period od 1945. do 1992. godine
- za period od 1992. do 1996. godine
- za period od 1996. do danas.

Što se serijskih publikacija tiče, njima bi bila obuhvaćena slijedeća građa:

- serijske publikacije štampane na području BiH, kao i članci u serijskim publ.
- serijske publikacije štampane van BiH, ali koje se bave u najvećoj mjeri BiH i njenim narodima
- serijske publikacije bosanskohercegovačkih ustanova, institucija, društava, pojedinaca, bez obzira gdje su tiskane i publikovane i na kojem jeziku,

- prilozi u serijskim publikacijama koji se tiču BiH bez obzira gdje su štampani.

Tragično stanje u kojem se našlo dokumentarno naslijeđe Bosne i Hercegovine, nije moglo ostati, a da ne pobudi interes međunarodne javnosti. Brojne biblioteke i druge institucije iz cijelog svijeta nakon apela Federika Majora, generalnog direktora UNESs O-a iz aprila 1994. godine pomogli su NUBBiH da revitalizira svoju dvojnu funkciju nacionalne i univerzitetske biblioteke. Danas nismo zadovoljni brzinom i kvalitetom obnove i izgradnje, jer revitalizacija i izgradnja fondova zahtijeva stalna i složena istraživanja sa adekvatnim finansiranjem, riješenim statusom i okruženjem u kakvom posluju sve nacionalne biblioteke u svijetu.

Fondove NUBBiH popunjavamo i gradimo uobičajenim vidovima nabavke, prvenstveno poklonima institucija i građana, putem dostavljanja obaveznog primjerka, zatim depozitarnog primjerka, razmjenom i kupovinom koja je, istina, najmanje bila zastupljena u proteklom periodu.

NUBBIH je prije razaranja imala u svojim fondovima preko dva miliona bibliotečkih jedinica. Nakon spasavanja 10% svoga fonda, u privremenim i neuslovnim prostorijama NUBBIH je organizovala 1997. godine opštu akciju obrade osnovnog i rezervnog fonda i to je bio osnov za formiranje svih budućih fondova.

Osnovni fond periodike je u najgorem stanju. Brojao je više od 18.000 naslova domaćih i stranih časopisa i oko 11.000 naslova pretežno jugoslovenskih i domaćih novina, koji su pristizali kao obavezni primjerak u NUBBiH. On je bio potpuno uništen.

Početni fond periodike činila su izdanja kompletirana iz djelimično spasenog rezervnog fonda, tekućeg obaveznog primjereka i iz brojnih poklona. I danas imamo veliki problem sa nabavkom i kompletiranjem ove kolekcije kako Bosniace tako stranih periodičnih izdanja, a pretplata skoro da i ne postoji.

Biblioteka je također obnovila i kompletirala priručnu zbirku bibliotečke literature, neophodne za izradu stručnih radova, kako za studente bibliotekarstva, tako za bibliotekare iz cijele BiH. Rad na kvalitetnoj izgradnji ove zbirke doprinosi i opravdava osnovnu funkciju NUBBiH u našem društvu.

Fond specijalnih zbirki je posebno tretiran pa je, nakon prelaska u novu zgradu 2002. godine, izvršena revizija ovog fonda. Ustanovljen je gubitak od oko 155.000 publikacija specijalnih zbirki. Na osnovu većine spasenih inventarnih knjiga ovih kolekcija, rekonstruisali smo naslove publikacija koje su uništene, što će svakako olakšati obnovu i izgradnju ovih zbirki.

Veliki problem obnove i izgradnje, nekad bogate muzičke zbirke, predstavlja finansiranje nabavke, nedostatak njene originalne građe, kao i praćenje i nabavka produkcije koja je rađena van granica BiH.

U obnovi i izgradnji fondova specijalnih zbirki, naročito rekonstrukciji kartografske zbirke kao i druge raritetne građe, pomogle su kolege iz nacionalnih biblioteka Austrije, Mađarske, Francuske, Turske, Italije, Češke, te našeg bližeg okruženja.

Zbirka doktorskih i magistarskih radova, odbranjenih u BiH i svijetu, je dijelom spasena. Njena rekonstrukcija je u toku. Mnogi

fakulteti iz BiH, susjednih zemalja, i svijeta ustupili su već svoj duplikatni fond u cilju obnavljanja ove zbirke. Danas je ova zbirka pridružena osnovnom fondu NUBBiH i odbranjeni radovi sa bosanskohercegovačkih univerziteta se redovno dostavljaju, kao i tekuće doktorske disertacije dobijene razmjenom sa njemačkih univerziteta.

Sa minimalnim brojem stručnih djelatnika koji je nepojmljiv za jednu biblioteku univerzalnog tipa kakava je naša, bez adekvatnog finansiranja NUBBiH je svojim korisnicima omogućila korištenje oko 500.000 bibliotečkih jedinica, uspostavila je svoje izdavačke edicije, revitalizirala svoju matičnu ulogu u zemlji pomažući brojnim bosanskohercegovačkim bibliotekama u obnavljanju prije svega porušenih zgrada, uništenih fondova, a posebno u educiranju i njihovom permanentnom bibliotečkom obrazovanju osposobljavajući ih za pravilan i savremen rad.

Značajan doprinos rekonstrukciji i izgradnji uništenih zbirki NUB BiH dala je obnovljena saradnja- razmjena bibliotečke građe sa bibliotekama u Bosni i svijetu.

Decenijama je Odjeljenje razmjene NUB BiH plasiralo domaće publikacije u inostranstvo putem razmjene i poklona. Na taj način približena je svijetu naša historija, nauka, kultura, umjetnost i stvaralaštvo. Biblioteka je obavljala, kao što i sada čini, svojevrsnu kulturnu misiju i oduvijek je osiguravala slobodan protok informacija između naše zemlje i svijeta.

Osnovni ciljevi bibliotečke razmjene idu u pravcu plasmana bosanskohercegovačke knjige i širenja nacionalne kulture van granica BiH, te u pravcu popunjavanja i izgradnje fondova NUBBiH.

Ratna događanja prekinula su sve kontakte za period od 1992.-1997. godine. Fondovi razmjene su devastirani, ali je ostala želja da se saradnja što prije ponovo uspostavi. Razmjenu sa drugim bibliotekama NUBBiH je započela 1997. godine, sa uspostavom kvalitetnijih komunikacijskih veza.

Fond razmjene formiran je uglavnom iz duplikatnog fonda monografskih i serijskih publikacija, obaveznog primjerka iz vrlo skromne, i pretežno ratne tekuće bosanskohercegovačke produkcije kao i izdanjima iz sopstvene izdavačke djelatnosti.

Danas, nažalost, NUBBiH nema namjenska sredstva za kupovinu knjiga za razmjenu, što je praksa kod većine naših partnera u svijetu. Opterećeni stanjem neriješenog finansiranja, i velikom željom i obavezom za korektnom saradnjom Odjeljenje razmjene nažalost je prinuđeno u svojim listama dubleta za razmjenu da ponudi samo informaciju o tekućoj bosanskohercegovačkoj produkciji imajući samo na raspolaganju od jednog naslova dva primjerka za zadovoljavanje zahtjeva svojih mnogobrojnih partnera. Često smo imali razumijevanje autora koji su namjenski poklanjali svoje knjige da bi ih naša Biblioteka imala na raspolaganju za razmjenu i poklon.

Nabavljajući publikacije kojih nema na tržištu, razmjena publikacija je značajno pomogla u rekonstrukciji naših fondova. Zanimajući bilo kakav balans razmjene, ovaj vid nabavke građe je više ličio na poklon i ciljanu pomoć naših partnera.

Među prvim Slavističkim centrima 1998. godine oglasio se Slavistički centar pri Narodnoj Biblioteci Češke Republike,

šaljući nam vrijednu bosanskohercegovačku raritetnu građu, na desetine časopisa iz stare bosanskohercegovačke periodike preko svoje Ambasade u Sarajevu.

Uz pomoć nacionalnih biblioteka Mađarske, Austrije i Francuske, obnovili smo jedan dio kartografske zbirke, u nedostatku originalne jedinice zadovoljavali smo se i kserokopijama. Tako smo pored osnovnog fonda kvalitetno obogatili našu referencnu zbirku, kako od naših partnera iz bližeg okruženja, tako od stranih univerziteta koji su i poznati svjetski izdavači ove literature.

Saradnja sa Oxfordskim univerzitetom, British Library, Goethe Institutom, pomoći Italijanske ambasade, Francuskim kulturnim centrom “Andrée Malraux” u Sarajevu, British Council u Sarajevu, Sveučilišne knjižnice iz Zagreba, Nacionalne i univerzitetne knjižnice Slovenije kao i ostalim partnerima NUBBiH je danas izgradila vrlo kvalitetnu zbirku referencne literature, što u nedostatku primarne informacije djelimično zadovoljava naše korisnike.

U zadovoljavanju naših potreba mnogo nam pomaže vrlo plodna razmjena i posudba sa narodnim bibliotekama Srbije, Hrvatske, Slovenije, Makedonije i s rne Gore kojom nabavljamo prije svega tekuću i retrospektivnu Bosniacu, kao i svu drugu stručnu građu iz svih naučnih oblasti. Potrebe naše Biblioteke za bibliotečkom građom su preko granica korektno razmjenjene.

Putem razmjene, zbirke NUBBiH se godišnje obogate za oko 1.700 naslova monografskih i serijskih publikacija, a sa neznatno manjim brojem naslova se plasira i bosanskohercegovačka tekuća

produkcija. Raspoloživi fond razmjene pred njegovo uništavanje je brojao 50.000 bibliotečkih jedinica u rezervnom i oko 650 u tekućem magacinu. Danas NUBBIH ima saradnju sa 102 biblioteke iz 37 zemalja svijeta. Fond bibliotečke građe za razmjenu do danas je iznosio 10.157 naslova razne bibliotečke građe.

Potražnja publikovane građe iz BiH je različito zastupljena, iz oblasti politike, bliže istorije, prava, književnosti, etnologije i ostale kulturne i naučne dokumentovane građe sa naših prostora.

Uspostavljanjem ponovnih i novih kontakata, NUBBIH je imala nesebično razumijevanje i pomoć od nacionalnih biblioteka Austrije, Francuske, Češke, Njemačke, Engleske, nordijskih zemalja, Mađarske, Turske, Kongresne biblioteke iz Washingtona, brojnih univerzitetskih biblioteka iz Amerike, itd.

Nismo zadovoljni plasmanom bosansko-hercegovačke produkcije u bibliotekama svijeta.

Biblioteka čini maksimalne napore da održi komunikaciju građe sa svojim partnerima, često su preveliki transportni troškovi i carinske nadoknade odlučujuće u našoj saradnji. Vrijedno pomena je da se i ovom prilikom zahvalim ambasadama Češke Republike, Francuske, Engleske, Njemačke, Bugarske, Rumunije, Srbije i s rne Gore, Makedonije, Italije, Egipta, Turske, Austrije, Španije i drugima koji su nam i još uvijek danas pomažu u kulturnoj razmjeni publikovane građe između njihovih zemalja i Bosne i Hercegovine.

Međubibliotečka razmjena sa bibliotekama u Bosni i Hercegovini neposredno poslije rata uglavnom se svodila na razmjenu novijih izdanja iz vlastite produkcije, ponudu duplikatnog fonda i kompletiranju periodičnih izdanja u čemu su nam mnogo pomogli Bošnjački institut zadužbina gopodina Adil-bega Zulfikarpašića u Sarajevu, Ekonomski fakultet, Akademija nauka i umjetnosti, Zemaljski muzej, Biblioteka Franjevačke teologije, Institut za istoriju kao i druge biblioteke u granicama svojih poslijeratnih mogućnosti.

I danas naše kolege iz bosanskohercegovačkih biblioteka koji su i izdavači imaju razumijevanje za potrebe naših stranih partnera i naša Biblioteka je otvorena za svaki vid saradnje.

Najviše nas pogađa što smo postali saučesnici u nedovoljnom patriotskom informisanju velikog broja Bosanaca i Hercegovaca koji su nasilno napustili svoje domove i danas su aktivni korisnici usluga naših partnera.

Zar treba da doprinosimo zaboravu, pored strašnih događanja ratnog sindroma još i zaboravu, našeg, pisma, govora, naše kulturne i naučne tradicije koja je uvijek ostavljala traga u sveukupnoj svjetskoj memoriji?

U zaključku je potrebno istaći da NUBBIH nastoji i želi da aktivno učestvuje u međunarodnoj bibliotečkoj razmjeni i poziva učesnike na kolegijalno razumijevanje i da joj pomognu u prevazilaženju poteškoća sa kojima je suočena.